

R

”Jeg var helt alene, men så kom Sama”

En teoretisk analyse af uledsagede mindreårige asylansøgere og flygtninges udøvelse og dannelse af venskab

Signe J. Broholm

Sammendrag

Venskab blandt uledsagede mindreårige asylansøgere og flygtninge er et underbelyst område. På baggrund af et etnografisk feltstudie på et asylcenter i Midt-Norge fokuserer denne artikel på uledsagede mindreåriges oplevelser og erfaringer i hverdagen. Venskab blev omtalt som noget særlig vigtigt og ønskværdigt for de unge i det transit, hvor de ventede i uvished på at opnå bosættelse og starte et nyt liv i Norge. Ud fra et førstepersonsperspektiv og med blandt andet Henrik Vighs (2009) analytiske begreb *social navigation* belyses, hvordan venskab blandt de unge er yderst betydningsfuldt. Perspektivet er interessant, da det åbner op for en forståelse af de unges mobiliseringsmuligheder og bidrager derved med et indblik i deres tilblivelse samt navigering i et dynamisk landskab.

Abstract

Knowledge about friendship and its importance for unaccompanied minor asylum seekers and refugees is an underexposed area. The basis for this article is an ethnographic field study on an asylum center in central Norway, focusing on the day-to-day experiences of unaccompanied minors. Friendship was mentioned by the minors as something particularly important and desirable, in the transitory state, in which they waited in uncertainty to settle down and start a new life in Norway. The purpose of this article is, from a first-person perspective and using, among other things, Henrik Vigh's (2009) analytical term *social navigation*, to illuminate and understand in which ways friendship is something highly important. The perspective is interesting, as it opens up for an understanding of the mobilization possibilities of the young subjects and thereby contributes with insights into their genesis and social navigation in a dynamic landscape.

Introduktion

En ven er en person som Isam, han er min bedste ven. Jeg kender ingen andre i Norge, jeg har kun ham. At have Isam betyder, at jeg ikke føler mig alene, han er speciel ven for mig (Jamal).

Begreberne ven, venskab og speciel/bedste ven blev ofte italesat af de unge 15–18 årige,

der var kommet til Norge uden forældre eller andre voksne, som kunne anses for at være trådt i forældrenes sted. De unge har været tvunget ud i en flugt fra familie, venner og det velkendte. De har rejst gennem fremmede lande og over Middelhavet for til sidst med held at ende i Norge, som er et nyt og ukendt landskab. Disse unge går under

de juridiske betegnelser "uledsagede mindreårige asylansøgere" (uma) og "uledsagede mindreårige flygtninge" (umf), der har rod i såvel national som international lovgivning (Udlændingestyrelsen 2015).

95.000 uledsagede mindreårige kom til Europa i 2015, hvilket er fire gange så mange som i 2014 (Khan-Ruf og McClenaghan, 2016). Det har betydet øget pres på udlændingedirektoraterne i blandt andet de nordiske lande, længere behandlingstid på asylansøgningerne og bosættelserne i kommunerne og derfor længere beboelsestid på asylcentrene. Denne artikels formål er gennem en pædagogisk antropologisk tilgang at bidrage med viden om uledsagede mindreåriges subjektive oplevelser af hverdagen på et asylcenter, hvor venskab kommer i fokus, da det beskrives som særlig vigtigt og betydningsfuldt af de unge. Vidensambitionen er epistemologisk begrundet, da det genererer viden om dem, det handler om – de uledsagede mindreårige, der lever og agerer i en usikker hverdag på et asylcenter. Gennem anvendelse af en kulturanalytisk tilgang går jeg på opdagelse i de unges fortællinger for at skabe et helhedsperspektiv (Baarts 2011: 347). Afslutningsvis påpeges venskab som en tilværelsesstrategi, en måde for de uledsagede mindreårige at blive til og at være i verden på i et ukendt landskab. Landskabsmetaforen anvendes ud fra den forståelse, at landskaber er noget der bebos af mennesker samt dyr, der lever og ånder. Landskaber består af mange topografiske lag og er konstant i bevægelse. Jeg anser således asylcentret som et lille landskab med dets egne regler og love, der gensidigt påvirkes af andre landskaber, for eksempel det politiske. Jonas Frykman og Niels Gilje (2003) skriver, at landskaber har indflydelse på de unges sociale tilblivelse og er aktive til: "...shaping of practice and the production of national self-understanding" (s.

22). Venskab kan derved forstås som noget, der bliver til sammen med andre mennesker og med landskabet.

Materiale og anvendte etnografiske metoder

Materialet er indsamlet gennem seks ugers feltarbejde i 2015 på et asylcenter for uma'er og umf'er i midt Norge. Feltarbejdet var forarbejde til mit speciale og denne artikel kan derfor ansues som et koncentrat af mit speciale fra 2016 krydret med ny empiri. Empirien omhandler i alt otte uledsagede mindreårige, fire piger (Khala, Sama, Somaya og Almi) og fire drenge (Jamal, Isam, Nabil, Amir) med oprindelse fra henholdsvis Eritrea, Afghanistan, Etiopien, Kina og Kurdistan/Irak. Fire af de unge havde fået positivt svar på deres asylansøgning (umf'er), og resten ventede fortsat. To af de unge havde været i Norge under to måneder, mens de resterende seks havde opholdt sig i Norge mellem 2–10 måneder. Asylcentret lå i et boligkvarter ca. ti minutter fra byens centrum med en skole og villa-huse som naboer. Det bestod af fire blokke og et aktivitetsrum. I den første blok boede otte uledsagede mindreårige piger i stueetagen og ti uledsagede mindreårige drenge på første etage. De resterende tre blokke blev beboet af henholdsvis asylansøgende og flygtninge kvinder og børn, mænd over 18 år samt psykisk syge mænd og kvinder med behov for medicinsk behandling. Uma'erne og umf'erne bevægede sig sjældent over til de andre blokke, men havde en fast rute til aktivitetsrummet, hvor der var bordfodbold, billard, fire computere, et tv, et aflåst køkken og nogle sofaer.

Det empiriske materiale er indsamlet gennem anvendelse af flere forskellige etnografiske metoder. Først anvendte jeg deltagerobservation for at blive ført ind i de

unges hverdag og begrebsunivers, for som Eva Gulløv og Susanne Højlund (2010) skriver, ikke at anvende prædefinerede temaer og forforståelse hentet fra egen verden (s. 21). Min anvendelse af deltagerobservation var inspireret af en præformativ antropologi, og jeg deltog aktivt i felten ved at lugte, sanse, føle samt "spille med" (Hastrup 2003: 22). Dernæst anvendte jeg interview, som blev optaget og senere transskriberet. Afslutningsvis, da de unge og jeg var blevet bekendt med hinanden, tog jeg en narrativ tilgang i brug med afsæt i Michael Whites arbejde. Den narrative tilgang er ifølge White (2007) en praksisform til at: "...genfinde personlige fortællinger og rekonstruere ens identitet" (s. 21). Dette foregik ved, at jeg satte mig med den unge, hvor vi lænede os tilbage i en stol, sofa eller lignende og jeg for eksempel sagde: "Lad os drømme... Fortæl mig om barndomsminder, hvad gjorde dig glad, da du var barn?" Yderligere opdigtede vi historier, for eksempel "Vi er fem år fremme i tiden, hvor er du henne? Hvad har du på? Hvad dufter der af? Hvor er du på vej hen?" De unge begyndte at konstruere drømme og fantasier, og fortællingerne førte til spændende historier om barndomsminder og fremtidsdrømme. Dette var relevant for at skabe en historisk ramme om deres her og nu fortællinger. Dette studie bevæger sig derved på mikro-niveau, hvor jeg fokuserer på de enkelte unges oplevelser og erfaringer, for igennem analysen at anskue nogle generelle træk samt forståelse af venskab ud fra måden at være uma'er og umf'er på.

Viden om asylansøgere og flygtninge

Inden for barndomsforskning er det først de seneste år, at blikket er vendt mod unge asylansøgere og flygtninges subjektive

oplevelser, forståelser og håndtering af deres hverdag (Bak 2013: 20). Omdrejningspunktet har hovedsagelig omhandlet børnenes levevilkår og sårbare situation samt den marginaliserede rolle, som denne gruppe får tilskrevet i et land som for eksempel Norge, der ellers vægter lighed og menneskerettigheder højt (Archambault 2011). Litteraturen er ydermere præget af diskussioner om de juridiske forhold i form af børnekonventionen, opholdsgrundlag og rettigheder (Kjørholt 2008; Wernesjö 2012; Stålsett 2012; Lidén og Seland 2011). Viden om uma'ers og umf'ers situation, levevilkår og oplevelser på/fra asylcentre fremstår derfor fortsat underbelyst (Eide og Broch 2010 i Berg og Tronstad 2015). Dette får forskere, som Ulrika Wernesjö (2012) til at efterlyse international forskning om de unges egne fortællinger samt belysning af deres ressourcer for at bevæge sig væk fra den generaliserede forståelse af de unge som ressourcetsvage (s. 495). Et eksempel på et tidsskrift, der har taget et barndoms-sociologisk perspektiv på migration er tidsskriftet *Diaspora*¹, der første gang udkom i 1991. *Diaspora* var et af de første, der rettede blikket mod migrationsforskning inden for børneområdet. Tidsskriftet bidrog til, at flere forskere fokuserede på børnene som aktører i en globaliseret verden og derved forenede barndomsforskning og kulturel diaspora-forskning (Bak 2013: 23). Dette har ført til flere publicerede temanumre såsom: "Global studies of childhood", "Journal of ethnical and migration studies" og "Childhood", hvori barndom samt ind- og udvandring belyses og diskuteres (Bak 2013: 22). I næste afsnit præsenteres tre af de unges forståelse af venskab ligesom antropologisk venskabsforskning diskuteres i relation hertil.

En "emic" og en "etic"² forståelse af begreberne ven og venskab

Begreberne ven, venskab, bedste ven, bror/søster blev ofte italesat og var allestedsnærværende blandt de uledsagede mindreårige. Der var mange nonverbale handlinger i form af, hvem man satte sig ved siden af til lektiecafe og i skolen, samt hvem, der delte mad og penge. Der var ydermere mange verbale forståelser og forklaringer om, hvad en ven var og hvorfor man var venner.

Jamal og Isam havde for eksempel mødt hinanden i Grækenland under deres flugt til Europa. Isam fortalte om deres flugt under kørende tog og hvordan Jamal hjalp med penge på et kritisk tidspunkt. Isam: "Hvis Jamal ikke hjalp mig jeg ville måske være død eller aldrig være kommet til Norge." Jamal fortalte, at han og Isam havde boet sammen på fire forskellige asylcentre, men blev skilt ved femte flytning, hvilket resulterede i at Jamal holdt op med at spise og ikke kunne hænge psykisk sammen. Jamal havde efterspurgt at blive flyttet til samme asylcenter som Isam, hvilket blev imødekommet og resulterede i, at Jamal fik det bedre. Jamal og Isam drømte om at få tildelt samme kommune, men Isam ventede fortsat på svar på sin asylansøgning, mens Jamal havde fået positivt svar. Jeg spurgte Jamal og Isam, hvad en ven var:

Jamal: "En ven er en person som Isam, han er min bedste ven."

(Interviewer): "Hvad gør Isam speciel?"

Jamal: "Jeg kan bedre lide Isam end andre, fordi vi forstår hinanden, vi laver mad sammen, taler sammen, hjælper hinanden, spiller fodbold og især billard."

Isam: "Man kan godt have flere venner, men alle har en speciel ven. Det betyder,

at man ikke føler sig alene. Han [Jamal] sagde til mig, jeg kan lide dig, og vi har samme sprog og ideer om livet og alting."

Jamal: "Andre forstår mig ikke, derfor går jeg til Isam, for så kan jeg fortælle om mine tanker og slappe af, han er som en bror for mig."

I Jamal og Isams fortælling om deres relation fremgår det, at de er bedste venner og forstår hinanden som brødre. Venskabet indeholder gensidige følelser, hjælpsomhed, en forståelse og nogle at dele tanker samt oplevelser med. Desuden giver venskabet tryghed så de unge kan slappe af og dele ideer om livet. Jamal og Isams fortælling tydeliggør nogle af de betingelser de er underlagt i det landskab de bebor, der blandt andet har betydet flere flytninger fra forskellige asylcentre samt adskillelse og forening igen. Det fortæller om det hårde psykiske pres de lever under, om Jamals spisevægring og psykiske problemer og samtidige behov for Isams venskab.

Ved at vende blikket væk fra empirien og anskue den antropologiske venskabsliteratur fremstår nogle dominerende betragtninger, med en ofte vestlig og ikke-vestlig forståelse af venskab. Således argumenterer Sandra Bell og Simon Coleman (1999) for at venskab i vestlige lande bevæger sig væk fra fasttømrede rollestrukturer til et mere ceremonielt mønster, hvor venskab opstår gennem en personlig spontan relation, som viser en form for samfundsmæssig uafhængighed. Denne uafhængighed findes ikke i ikke-vestlige lande på grund af samfundsmæssig ustabilitet, og venskab har derved ikke mulighed for at være et frivilligt socialt tilvalg. Denne forståelse støttes af Robert Paine (1969), der mener, at samfundets autonomi medfører, at venskaber bliver mere personlige og private, da de ikke er domineret af faste mønstre og for-

ståelser (s. 514). En ikke-vestlig forståelse af venskab præsenteres af Davis Jacobson (1973), der har forsket blandt eliten i Mbale, Uganda. Jacobson (1973) mener, at venskaber ikke dannes på tværs af klasser, men ud fra en forståelse af social og økonomisk ligestilling. Et venskab indeholder derved ikke en materiel støtte, men forstås som en allieret (s. 15). Andre forskere modsiger opdelingen i vestlige og ikke-vestlige venskabsforståelser blandt andet Julian Pitt-Rivers (1973) som argumenterer for, at venskaber bygges på opståede følelser og tilvalg af relation uafhængig af samfundets økonomiske og sociale situation. Pitt-Rivers (1973) mener endvidere, at flere forskere forveksler venskab med familieband, da informanterne ofte benævner hinanden som bror og søster, når venskabet når et vist niveau (s. 96). Pitt-Rivers (1973) forståelse deles af Evan Killick og Amit Desai (2010), der anser venskab som et universelt fænomen uden geografisk tilhørssted, der udøves og beskrives meget forskelligt.

Ud fra mine observationer er opdelingen i vestlige og ikke-vestlige venskabsmåder problematisk, når det drejer sig om unge, der bevæger sig fra ikke-vestlige til vestlige lande og ikke oplever den vestlige økonomiske eller sociale frihed. I Jamal og Isams fortælling fremstår venskab som en personlig og privat relation og som Pitt-Rivers (1973) beskriver, anvender Isam og Jamal kaldenavne som bror til at illustrere deres relation. Venskabet fremstår som et frivilligt og socialt, men dog nødvendigt tilvalg, for som Isam siger: "hvis Jamal ikke hjalp mig jeg ville måske være død eller aldrig være kommet til Norge." De hverdagsbetingelser de uledsagede mindreårige er underlagt, får derved stor betydning for karakteren af venskab og argumenteret ud fra Desai og Killick (2010), fremstår venskab blandt de uledsagede mindreårige som et fænomen, der ikke

er knyttet til et geografisk sted, men som en relation, der dannes og udøves forskelligt afhængig af den sociale sammenhæng.

- De uledsagede mindreåriges levevilkår på asylcentre er af flere forskere beskrevet som bekymrende, og der fremhæves psykiske lidelser som separationsangst, adfærdsforstyrrelser og depression.

Venskabsforskningen fremstår som et negligeret og meget lidt teoretiseret område hvilket påpeges blandt flere af Claire Elisabeth Dungey (2015). Dungey (2015) forsøger ud fra et feltarbejde blandt unge på en kostskole i Uganda at indfange venskabets multifacetterede og undvigende karakter og argumenterer for at venskab udsiger sig klasse, etnicitet, alder, hierarki og familieband (s. 30). Interessant er det, at Dungey (2015) observerer, at venskab ofte blev til inden for samme trosretning blandt de unge elever. Dette er i modsætning til mine observationer, hvor jeg ikke fandt en klar selektion i forhold til venskabsdannelse. Blandt andet observerede jeg, at de fandt sammen på tværs af sprog, nationalitet og religion, der var en stor del af den enkeltes hverdag, men uden betydning i de sociale relationer. Venskabsrelation blev derved dannet mellem troende og ikke-troende og med forskellige forståelser af islam og kristendom. Dette fremgår i Nabils (troende muslim) fortælling om hans ven Asim (der ud fra hans oplevelser fornægtede sin muslimske tro): "Hvis jeg er ked af det, har problemer, jeg taler med ham [Asim]. Han hjælper mig med råd og ideer. Det kan være hemmeligt, så det er kun mig og ham, som ved det... Du vælger ham [vennen], fordi han passer på dig, når du har problemer" (Nabil).

Kriterierne for venskab blandt de uledsagede mindreårige skal måske findes i de unges søgen efter hjælp og gensidig forståelse for deres oplevelser, mål for fremtiden og behov for menneskeligt nærvær.

Der fremgår således en stor diversitet i forståelse af venskab ud fra hvilken kontekst venskab praktiseres i. Dette understøttes blandt andet af Gillian Evans (2010), der på baggrund af hans feltarbejde blandt unge drenge i sydøst London, beskriver venskab som en konstant forhandling og en måde for de unge at blive til på som voksen. Desai (2010) fremhæver kærlighed og omsorg som kerneværdierne i venskabsrelationer i Indien og Killick (2010) argumenterer ud fra et feltarbejde i den peruvienske Amazonas region, at grundstenen i venskab er en udveksling af objekter, der skaber en reciprocitet og derved en venskabsrelation. Allison James (1993) argumenterer på baggrund af et studie blandt britiske børn, at barndom og venskab er to uafhængige temaer, hvor venskab bliver anvendt til at til egne sig magt, en position blandt de andre børn og som den primære relation i skabelse af identitet (s. 214). For at forstå venskab og dets betydning for de uledsagede mindreårige må deres betingelser for hverdagen derfor udfoldes.

De uledsagede mindreåriges hverdagsbetingelser

Ud fra mine observationer på asylcentret havde de unge minimal medbestemmelse og medinddragelse. Dette viste sig for eksempel gennem den sjældne brug af tolk, hvilket pressede de unge ud i at forklare sig på norsk eller engelsk selv i sager om kortlægning af familieforhold eller oplevelser fra flugten. Denne manglende medbestemmelse fremgik også i Somayas fortælling: "UDI bestemmer, jeg håber bare, jeg får positivt, hvis vi [Somaya og Almi] bliver pla-

ceret langt fra hinanden, kan det være svært at blive ved at være venner. Vi vil gerne bo sammen, men UDI bestemmer."

Utlendingsdirektoratet (UDI) ledede asylcentrets drift og standard og definerede regelsættet, der lød som følgende:

....Barn har rett til å bli hørt og skal få gradvis større selvråderett fram til myndighetsalderen. Mottaket skal samarbeide med den enkelte om tilrettelegging av strukturert og målrettet omsorg som best mulig ivaretar individuelle behov. I ordinære mottak skal den enkelte enslige mindreårige ha en fast særkontakt i personalgruppa (Udiregelverk.no).

Dette regelsæts udfoldelse i praksis var minimal. Personalet vidste for eksempel sjældent hvem de var kontaktpersoner for, hvilket besværliggjorde muligheden for en fast særkontakt. Forvaltningen af uledsagede mindreårige på asylcentre i Norge møder stor kritik af blandt andet Forende Nationer (FN). FN retter kritik mod Norges forskelsbehandling af børn i forhold til den sparsomme personalenormering, der er afsat til asylcentre i modsætning til kommunens andre botilbud. Yderligere påpeges den manglende varetagelse af barnets bedste i asylfasen og den lange behandlingstid på asylansøgningerne og bosætning i kommunerne (manskligarattigheter.se, fn.no).

Afslutningsvis udtrykkes stor bekymring fra FN og forskere på området om de uledsagede mindreåriges manglende medbestemmelse og ret til væргеordning samt muligheder for voksen omsorg i hverdagen (Lidén, Eide, Hidle m.fl. 2013; Poulsen, Michelsen og Brochmann 2015). De uledsagede mindreåriges levevilkår på asylcentre er af flere forskere beskrevet som bekymrende, og der fremhæves psykiske lidelser som separationsangst, adfærdsfor-

styrrelser og depression. Disse lidelser er hyppigere registreret blandt uledsagede mindreårige end hos børn og unge, der er kommet med familie (Archambault 2011; Berg og Tronstad 2015; Lidén, Eide, Hidle m.fl. 2013). Maren Bak (2013) påpeger også det store ansvar den enkelte har for egen overlevelse og videre fremtid, hvilket Bak (2013) betegner som en barndom i bevægelse. En barndom der skiller sig ud fra den vestelige idé om en stabil og tryk opvækst i et hjem (s. 24). Trods de negative psykiske konsekvenser for de uledsagede mindreårige påpeger Åsa Löwén (2006), at de asylansøgende børn kan udtrykke fremtidshåb trods deres situation, hvis de har en at stole på og en at opbygge håb sammen med (s. 4). Dette begrundes ud fra et projekt om børns psykiske helbred under asylperioden. Her tydeliggøres venskabets potentiale blandt unge i en svær og sårbar situation.

- Dette opfatter jeg som en passivisering af de unges overordnede navigation og deraf følgende mindskning af deres mobileringsmuligheder.

I denne artikel diskuteres kun venskab, men som Hans E Andersson, Ulla Björnberg og Marita Eastmond (2010) beskriver, viser flere studier at unge asylansøgers oplevelser og psykiske helbred under asylperioden er påvirket af mange faktorer. Blandt disse faktorer er længde på ventetid for asylansøgningen, tilgang til familie eller venner og voksens støtte af stor betydning. Venskab er derved kun en af flere komplekse relationer, der har påvirkning på de unges hverdag. Dette er illustreret af de unges forståelser af venskab, som præsenteret ovenfor kombineret med en præsentation af aktuel venskabsforskning. Det fremgår klart, at hverdagsbetingelserne er vigtige for forståelsen

af venskabets karakter. I næste afsnit vil jeg anvende en navigationsoptik til at analysere betydningen af venskab i et bevægende landskab.

Venskab ud fra en navigationsoptik

Først da jeg kom hertil [Norge], synes jeg alt var mørkt og grimt, skolen var svær og jeg var helt alene, men så kom Sama og alt blev meget bedre. Sama er min bedste ven og vi laver alt sammen, går ture, træner, drømmer og indretter huse. Jeg er bange for at skulle ud i kommune, ingen Sama... Mens vi er her [asylcentret], vi kan ikke gøre noget, bare vente og drømme om fremtiden og at blive sammen i Norge (Khala).

Khala og Sama havde på det tidspunkt boet sammen, lavet mad til hinanden og gået i skole sammen i seks måneder. Sama ventede på ottende måned på svar på sin asylansøgning, mens Khala efter syv måneder havde fået positivt svar og skulle flytte til en kommune om få dage. Khala beskriver hvordan hverdagen fremstod mørk, grim og svær i starten, men efter at hun og Sama havde fundet hinanden, blev det meget bedre. Khala beskriver en frygt for at skulle alene til et nyt sted og derved væk fra asylcentret hvor hun og Sama ikke kan "gøre noget, bare vente og drømme om fremtiden". Hvordan kan man forstå udøvelsen og dannelsen af venskab for Sama og Khala og hvad betyder et venskab ud fra det sociale landskab de befinder sig i? Til at belyse dette findes Vighs begreb *social navigation* anvendeligt.

Det analytiske begreb social navigation er udarbejdet på baggrund af Vighs feltarbejde blandt vest-afrikanske migranter i Guinea-Bissau og Lisabon. Navigation betyder: "at

sejle” og relateres til det latinske navigare, som betyder: "...to sail, sail over and go by sea" (Vigh 2009: 420). Social navigation betyder ifølge Vigh (2009) "...motion within motion; it is the act of moving in a environment that is wavering and unsettled..." (s. 420). Begrebet sammensætter tre dimensioner, for det første migranternes kapacitet til at agere selvstændigt og frit, for det andet det sociale miljø de påvirkes af, lever og agerer i, og for det tredje den konstante ændring og bevægelse migranterne er underlagt på grund af vold, krig og flugt. Social navigation er anvendeligt til at belyse menneskets mobiliseringsmuligheder og forsøg på at styre samt engagere sig i et konstant bevægende miljø i håb om at opnå en bedre position end hidtil (Vigh 2009).

I denne kontekst er navigationsbegrebet interessant til belysningen af hvordan de uledsagede mindreårige forsøger at udvide deres horisont og styre mod noget bedre i et socialt landskab præget af uvished, ensomhed og bevægelse. Det at navigere i en situation eller efter et mål som for eksempel bosættelse i en kommune, skal ikke forstås som at tegne en lige streg fra A til B, da navigationen konstant vil blive påvirket af en ændret horisont eller destabiliseret af de ændringer, der finder sted i de forskellige landskaber. Vighs (2009) navigationsoptik adskiller sig fra den ellers traditionelle socialvidenskabelige optik, der ofte anskuer menneskets handlinger som udsprunget af stabile felter, strukturer og systemer.

På mit feltarbejde blandt de unge oplevede jeg en hverdag i forandring med et miljø, der var præget af usikkerhed, minimal medbestemmelse, savn af familie og stor udskiftning af mennesker (personale, nytilkomne unge, mig som feltarbejder mv.). Dette var med til at ændre dynamikken, de sociale forhold og den position de unge havde oparbejdet. Hverdagen på asylcentret

var også præget af noget andet end forandring, nemlig stilstand i de unges livssituation. En stilstand på grund af den venteperiode de levede i med livet på standby, hvor som Khala siger: "vi kan ikke gøre noget, bare vente."

Ud fra begrebet social navigation kan de unges ønskværdige position, socialt tilgængelige muligheder samt stilstand i deres liv analyseres som en todelt navigation. Todelt ved, at de uledsagede mindreårige handlede ud fra dels en overordnet social navigation dels en hverdagsnavigation. Den overordnede sociale navigation foregik ud fra push faktorer³ såsom vold, forfølgelse, hård militærtjeneste med mere. Disse push faktorer havde tvunget de unge på flugt op gennem Europa, hvor deres ønskværdige position var at opnå flygtningestatus og et nyt liv. De muligheder, der socialt var tilgængelige for de unge for at opnå dette var minimale, hvilket førte til en stilstand i deres handlemuligheder. Dette opfatter jeg som en passivisering af de unges overordnede navigation og deraf følgende mindskning af deres mobiliseringsmuligheder. Der opstår en form for fastholdelse i tid og sted, som de uledsagede mindreårige er sammen om, og hvorfra deres oplevelser samt hverdagsnavigation udspringer.

Hverdagsnavigation

Hverdagsnavigationen i det nye landskab foregik indenfor nogle begrænsede rammer på grund af den ventetid og de vilkår asylsystemet opsætter. Vigh (2006) beskriver hvordan migranterne udviklede strategier til at navigere efter for at opnå et meningsfuldt liv. For at forstå de strategier i de begrænsede rammer hvori venskabet mellem Sama og Khala udspringer og opbygges, tager jeg inspiration fra begreberne *socialt moratorium* og *kulturelt moratorium*. Vigh (2006) benytter begrebet socialt moratorium til at

beskrive det rum de afrikanske mænd ufri-villigt befandt sig i, hvori der herskede en marginalisering og en økonomisk begrænsning. Dette sociale moratorium står i modsætning til Helena Wulffs begreb: kulturelt moratorium, der defineres ved at være "...et frirum karakteriseret af selvrealisering og frihed for ansvar" (Vigh i Valentin og Christensen 2007: 19). Ordet moratorium kommer fra latin og betyder at forsinke, tøve, udsættelse, stilstand (denstoredanske.dk). Dette kan fremstå misvisende, da man altid og hele tiden vil bevæge sig, handle og navigere, men er brugbart til at vise den tids-lomme det karakteriserer.

Ud fra Khalas fortælling kan de rum og rammer asylcentret faciliterer både forstås som værende et socialt, men også et kulturelt moratorium. Et socialt moratorium på grund af de unges oplevelser af begrænsning i deres mobiliseringsmuligheder og minimering af frihed, der får dem til "ikke at kunne gøre noget, bare vente". Den venten er ikke neutral eller en stilstand, men et sted hvor venskab fremstår som en navigationsmulighed. Sama og Khala skaber en venskabsrelation hvori de danner et kulturelt moratorium og gør hverdagen mere tålelig. Det kulturelle moratorium bliver deres frirum hvor de kan snakke, ikke er bange og hvor hverdagen ikke opleves mørk og grim. Venskab kan i Sama og Khalas situation forstås som en opportunistisk hverdagsnavigation til at styre deres liv i en positiv retning ved at danne en frihed, mening i deres liv og selvansvar. Sama og Khalas udviklede navigationsstrategier bliver konstant udfordret i det komplekse samspil mellem deres kapacitet til at handle frit, det sociale miljø og de ændringer, der finder sted i de forskellige landskaber.

Overordnet- og hverdagsnavigation

Vigh (2009) argumenterer for, at den måde

de vest-afrikanske migranter navigerede på her-og-nu situationen også var vigtig i forhold til deres bestræbelser på at opnå bedre livsforhold i fremtiden. Ud fra den forståelse skaber venskabsrelationen ikke kun en mulighed for social tilblivelse i det frirum hverdagsnavigationen medfører, men den er også et vigtigt holdepunkt, der styrker de unges udgangspunkt for den overordnede navigering. Navigationsbegrebet tydeliggør det paradoks de unge er indfanget i, hvor de i deres overordnede navigation oplever en stilstand uden klar retning eller rodfæste, mens de i deres hverdagsnavigation oplever en social handlingsmulighed. I den sociale handlemulighed bliver venskab en central relation i de unges bevægelse i hverdagen.

Venskabs betydning

James (1993) argumenterer ud fra feltarbejde i en engelsk børnehaven og skole blandt tre-ti-årige børn, hvordan de gennem kaldenavne såsom ven og bedste ven differentierer og rangerer de andre børn mellem sig og fremhæver deres position gennem sociale handlinger (s. 204). Dette feltarbejde adskiller sig både i kontekst og i målgruppes alder, men er interessant i forhold til at nuancere og udfolde de uledsagede mindreåriges fortællinger om venskab. I de uledsagede mindreåriges fortællinger fremstår en klar benævnelse af min ven eller bedste ven. Ud fra James (1993) kan denne differentiering mellem min ven og de andre altså et "os", et dig og mig mod dem, skabe en følelse af tilhørsforhold (*belonging*) og en styrkelse af deres position (s. 206). Venskabet kan forstås som en relation, der gensidigt styrker de unges følelse af at høre til og indoptage det nye landskab. Grame Rodgers (2010) bidrager med et interessant venskabsperspektiv til at forstå denne styrkelse af position. Han belyser venskab i Sydafrika mellem mozambikanske flygtninge og ob-

serverer hvordan de danner strategier for at modvirke en hverdag præget af social uro. Rodgers (2010) beskrev social uro som noget, der opstod når mange forskellige mennesker med forskellige formål mødtes under trange forhold. Venskab blev en effektiv relation til at opnå en anerkendende position blandt de andre flygtninge, da det blev sammenlignet med familieband (s. 71). Dette er interessant ud fra den betragtning at venskab fremstod som noget meget ønskværdigt hos de uledsagede mindreårige, hvor størstedelen havde måtte frasige sig kontakt med familie på grund af den unges og familiens sikkerhed. Ifølge Rodgers (2010) betragtning kan de uledsagede mindreåriges venskabsrelation forstås som en navigering i den sociale uorden. Ud fra deres situation er venskab den højest opnåelige relation de kan indgå i og en relation hvorigennem de vinder social anerkendelse fra de andre unge. Dette kan være med til at skabe forståelse for hvorfor venskab blandt uledsagede mindreårige fremstår så stærkt og betydningsfuldt for den enkelte.

James (1993) beskriver yderligere hvordan venskabsrelationen kan være en måde for børn og unge, at dele deres fælles oplevelser på, hvis de oplever isolation og social udelukkelse fra andre børn eller omverdenen (s. 208). Denne forståelse af venskab er interessant i forhold til Khalas udtalelse om "Jeg er bange for at skulle ud i kommune, ingen Sama." Dette kan analyseres som en dobbeltbinding, der opstår i venskabsrelationen, hvor Khala på den ene side udtrykker, at på asylcentret kan de ikke gøre noget bare vente, og på anden side at Khala er bange for at skulle flytte til en kommune uden Sama. Dette kan ud fra James' (1993) betragtning forstås som, at Khala er bange og usikker over at skulle frasige sig den følelse af at høre til sammen med nogen og at have en at dele flugt og oplevelser sammen

med. Denne angst skal ses i lyset af de unges livsbetingelser og den flugt som har ført de uledsagede mindreårige til en vis form for isolation på et asylcenter i et fremmed land.

Afrunding

Denne artikel har belyst venskab ud fra uledsagede mindreåriges eget perspektiv, hvilket er et underbelyst område. Ud fra otte uledsagede mindreåriges fortællinger fremstår nogle generelle træk ved denne gruppe, der gør venskab interessant. Overordnet kan siges, at venskab fremstår som en personlig relation, et ønskværdigt og frivilligt tilvalg, der skaber positiv bevægelse i deres hverdag. Venskab skal forstås i lyset af de unges livsbetingelser, der er præget af uvished, manglende medinddragelse og behov for nærhed samt en at dele gode som dårlige oplevelser med. De unge er splittet fra deres øvrige familie og har ikke andre at søge hjælp og støtte hos eller indgå tætte relationer med, hvilket betyder, at venskabsrelationen bliver en social stærk relation, der vinder anerkendelse blandt de andre unge som familieband. Det er yderligere en relation, der kan give fremtidshåb og social handlemulighed i deres hverdagsbevægelse. Venskab kan derved ansues som en ressource de unge besidder, der skaber et holdepunkt af betydning og som kan bedre deres oplevelse af hverdagen. Kriterierne for at indgå i en venskabsrelation skal måske findes i deres behov for gensidig forståelse og hjælp til at skabe et holdepunkt i et konstant bevægende miljø. Denne forståelse og hjælp blev skabt hos de uledsagede mindreårige på tværs af religion, nationalitet og sprog.

Venskabsrelationer er ikke unikke for denne gruppe af unge, men bliver interessant, da deres måde at udøve venskab på

viser, at de uledsagede mindreårige bevæger sig sammen med andre, nemlig med deres ven. Det er derved ikke det enkelte menneskes kerne og måde at være i verden på, der er interessant, men derimod det spændingsfelt der opstår mellem de uledsagede mindreårige i det sociale fælleskab, som gør venskabsrelationen vigtig at forstå. Det er i denne venskabsrelation, at de unge sammen skaber en opportunistisk tilværelsesstrategi til at styre deres liv i en positiv retning både på hverdags- og overordnet niveau. Relationen styrker deres følelse af at høre til og giver en tryghed, der hjælper dem med at indoptage det nye landskab. Denne

tryghed kan endvidere betyde, at den enkelte uledsagede mindreårige vil have lettere ved en tilblivelse, altså at blive skabt og dannet som individ i Norge. Det betyder også, at når de uledsagede mindreårige ufrivilligt bliver adskilt fra den, de er blevet til sammen med, bliver det (endnu) et brud på deres strategi for tilværelsen. Dette brud oplevede jeg flere gange under feltarbejdet og specielt når de unge enkeltvis blev tildelt ophold i en kommune og flyttet væk fra deres ven. Det betød igen uro og bevægelse i deres hverdag samt unødigt stilstand i deres tilblivelsesproces i Norge.

Noter

¹ Diaspora er fra oldgræsk og betyder spredning: "... bliver brugt om folk eller befolkningsgrupper, der frivilligt eller ufrivilligt lever spredt udenfor hjemlandet" (Ordnet.dk).

² Begreberne "etic" og "emic" blev lanceret i 1954 inden for lingvistikken. Emic anvendes til at belyse feltens egne termer og forståelse af ordet, mens etic anvendes til at beskrive den videnskabelige forståelse af ordet/begrebet (religion.dk).

³ Pull-push-faktorer anvendes ofte inden for migration. Pull-faktoren er den, der trækker migranten til modtagerlandet. Push-faktorer henviser til at blive "skubbet" væk fra ens oprindelsesland for eksempel pga. fattigdom, hungersnød, krig mm (Vitus og Smith Nielsen 2011: 11).

Referencer

- Andersson, H. E, Björnberg, U. og Eastmond M. 2010. Introduktion. I: Andersson, H. E, Ascher H., Björnberg, U. og Eastmond M., red. *Mellan det förflutna och framtiden – Asylsökande barns välfärd, hälsa och välbegynnande*. Göteborg Universitet, Sverige: 3–39.
- Archambault, J. 2011. *Refugee Children, Citizenship and "the Best Interests" of the Child*. Doctoral theses at NTNU Samfunnsforskning, Norge: 1–50.
- Baarts, C. 2011. Kulturanalyse. I: Larsen, S., N., og Pedersen, I., K., red. *Sociologisk leksikon*. 1. udgave, 1. oplag. København: Hans Reitzels forlag: 347.
- Bak, M. 2013. Barndom och migration. I: Bak, M. og Brömssen, K., V., red. *Barndom & migration*. Umeå: Borea bokforlag: 13–35.
- Bell, S. og Coleman, S. 1999. The anthropology of friendship: Enduring themes and future possibilities. I: Bell, S. og Coleman, S., red. *The Anthropology of Friendship*. England: Berg Publishers: 1–45.
- Den Store Danske. *Moratorium*. Lokaliseret d. 05.06.16 på: http://denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Jura/Retspleje_og_domstole/moratorium
- Berg, B og Tronstad, K., R. 2015. *Levekår for barn i asylsøkerfasen – Dokumentasjonsrapport*. NTNU Samfunnsforskning, Norge: 1–13; 115–149.

- Desai, A. 2010. A matter of affection: Ritual friendship in central India. I: Desai, A og Killick, E., red. *The Ways of Friendship: Anthropological Perspectives*. Berghahn books: 114–133.
- Desai, A og Killick, E. 2010. *The Ways of Friendship: Anthropological Perspectives*. Berghahn books: 1–20.
- Dungey, C., E. 2015. *Shades of Friendship*. Ph.d. afhandling DPU, Danmark: 1–50.
- Evans, G. 2010. The value of friendship: Subject /object transformations in the economy of becoming a person. I: Desai, A og Killick, E., red. *The Ways of Friendship: Anthropological Perspectives*. Berghahn books: 174–195.
- FN (28.04.2014). *Norge kritiseres for barnas situasjon*. Lokaliseret d. 22.04.16 på: <http://www.fn.no/Aktuelt/Nyheter/Norge-kritiseres-for-barnas-situasjon>
- Frykman, J. og Gilje, N. 2003. Being there: An introduction. I: Frykman, J. og Gilje, N., red. *Being There: New Perspectives on Phenomenology and the Analysis of Culture*. Sverige: Nordic Academic Press: 7–51.
- Gads religionsleksikon. *Emic og etic*. Lokaliseret d. 23.02.16 på: <http://www.religion.dk/leksikon/emic-og-etic>
- Gulløv, E. og Højlund, S. 2010. At skabe antropologisk viden om børn. I: Gulløv, E. og Højlund, red. *Feltarbejde blandt børn. Metodologi og etik i etnografisk børneforskning*. København: Gyldendal: 15–36.
- Hastrup, K. 2003. Den antropologiske videnskab. I: Hastrup, K. *Ind i verden*. København: Hans Reitzel forlag: 9–33; 85–100.
- Jacobson, D. 1973. *Itinerant Townsmen: Friendship and Social Order in Urban Uganda*. Menlo Park, California: Cummings publishing: 1–30.
- James, A. 1993. *Childhood Identities: Self and Social Relationship in the Experience of the Child*. Edinburgh: Edinburgh University Press: 200–245.
- Khan-Ruf, S. og McClenaghan, M. 2016. Revealed: Fourfold Rise as 95,000 Unaccompanied Children Claim Asylum in Europe in 2015. Lokaliseret d. 30.10.16 på: <https://www.thebureauinvestigates.com/2016/04/10/revealed-fourfold-rise-95000-unaccompanied-children-claim-asylum-europe-2015/>
- Killick, E. 2010. Ayompari, compadre, amigo: forms of fellowship in Peruvian Amazonia. I: Desai, A og Killick, E., red. *The Ways of Friendship: Anthropological Perspectives*. Berghahn books: 46–69.
- Killick, E. og Desai, A. 2010. Introduction: Valuing friendship. I: Killick, E. og Desai, A., red. *The Ways of Friendship: Anthropological Perspectives*. England: Berghahn books: 1–17.
- Kjørholt, A., T. 2008. Children as new citizens: in the best interests of the child? I: James, A og James, A., red. *European Childhoods. Cultures, Politics and Childhoods in Europe*. Palgrave Macmillan: 14–38.
- Lidén H., Eide K., Hidle, K., Nilsen A.C. og Wærdahl R. 2013. *Levekår på mottak for enslige mindreårige asylsøkere*. Institutt for Samfunnsforskning. Rapport 2013:03.
- Lidén H. og Seland, I. 2011. *Fritidsaktiviteter for barn på asylmottak*. Rapport (2011:002). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Löwén, Å. 2006. *Asylexistensens villkor. Resurser och meningsskapande hos asyl-sökande barn i Sverige*. Uppsala Universitet. Mänskliga rättigheter i Norge 2005.
- Manskeligarattigheter.se (2015) *Mänskliga rättigheter i Norge*. Lokaliseret d. 20.07.16 på: http://www.manskeligarattigheter.se/dm3/file_archive/060201/412e83243d082bddffada8d604d52866/Norge_05.pdf
- Ordnet.dk. *Diaspora*. Lokaliseret d. 17.07.16 på: <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=diaspora&tab=for>
- Paine, R. 1969. In search of friendship: an exploratory analysis in middle-class culture. *Man* 4(4): 505–524.
- Pitt-Rivers, J. 1973. The kith and the kin. I: Goody, J. red. *The Character of Kinship*. Cambridge: Cambridge University press: 70–100.

- Poulsen, V., Michelsen, H. og Brochmann, M. 2015. *Barnevernets arbeid med barn i asylsøkerfasen*. Trondheim, Norge: NTNU samfunnsforskning: 1–28.
- Rodgers, G. 2010. Friendship, distance and kinship-talk amongst Mozambican refugees in South Africa. I: Desai, A og Killick, E., red. *The Ways of Friendship: Anthropological Perspectives*. Berghahn books: 69–93.
- Stålsett, S., J. 2012. Asylbarn og menneskeverd: Etske refleksjoner med utgangspunkt i erfaringer fra helsesenteret for papirløse migranter. *Etikk i praksis* 2.
- Utlendingsdirektoratet. 2014. *Krav til omsorgsarbeid for enslige mindreårige i mottak*. Lokaliseret d. 13.03.16 på: <https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2011-034/>
- Udlændingestyrelsen. 2015. *Uledsagede mindreårige asylansøgere*. Lokaliseret d. 21.10.16 på: https://www.nyidanmark.dk/da-dk/ophold/asyl/uledsagede_boern.htm
- Valentin, K. og Christiansen, C., red. 2007. Unge liv i syd – beretninger om børn og unge. I: *Udviklingslande*. 1. udgave, 1. oplæg. Danmarks pædagogiske Universitets forlag 1: 1–25.
- Vigh H: 2006. Social death and violent life changes. I: Christiansen, C, Utas, M og Vigh. H.E. 2006: *Navigating Youth, Generating Adulthood. Social Becoming in an African Context*. Stylus Pub Llc.: 31–60.
- Vigh, H. 2009. Motion squared – a second look at the concept of social navigation. *Anthropological Theory* 9(4): 419–438.
- Wernesjö, U. 2012. Unaccompanied asylum-seeking children: Whose perspective? *Childhood* 19(4): 495–507.
- White, M. 2007. *Maps of Narrative Practice*. W.W. Norton og Company: 1–35.

Signe J. Broholm, kandidat i Pædagogisk Antropologi fra Århus Universitet, Emdrup. Nuværende situation: Ph.d.-søgende ved Århus Universitet og arbejder som udviklings- og uddannelsesansvarlig sygeplejerske på børneafdelingen, Rigshospitalet. Interesseområde er børne- og barndomsforskning og især blandt udsatte grupper såsom asylansøgere og flygtninge samt mødet mellem kulturforståelser.

Signe J. Broholm, Strynøgade 6 st. tv., DK-2100 København Ø, Danmark.
E-mail: signebroholm@gmail.com